

Skissernas museum 2017:

Tydlighet, meningsfullhet och personlighet

Pär Eliaeson
Thomas Hellquist
Johan Fowelin

PE: Dethär med att bygga till Skissernas museum är ingenting nytt, det har man gjort ett antal gånger. Byggnaden som den ser ut idag består av delar från sex epoker. Alla vittnande tydligt om sin tid, som den frusna ideologi arkitektur är.

TH: Vi är nu i femtiotalsdelen, en stor betonglåda som innehåller svensk konst. Här klättrar konstverken upp längs väggarna. Det är fascinerande, som en stor konstnärsateljé egentligen. Också i och med att detta är skisser, inte färdiga verk. Ett vackert rum, ett spännande rum.

Här finns också en brygga, eftersom det är ett så högt rum. Så att man kan gå upp och se de konstverk som hänger högt upp, få en bättre kontakt med dem. I förra etappen har funnits en önskan att koppla bryggan till övriga museet, nu är bryggan en återvändsgränd. I Johan Celsings projekt från sent 1990-tal fanns en planerad utbyggnad åt det här hållet. Men så har det inte blivit med den tillbyggnad som har blivit till nu på 2010-talet. Och det är lite synd, tycker jag.

JF: För att säga någonting om museet som konstföreteelse: jag tycker väldigt mycket om det här rummet, Svenska salen. Jag har gått här så länge jag kan minnas. Jag tycker det är fascinerande att det i här stränga rummet, närmast kubiskt, utan fönster, här fylls vägarna från golv till tak av konst. Mitt i det här stränga och formella brutalistiska lådan skapas det en känsla av frihet. Det ligger också i att det är skisser, att det inte är färdiga verk. Det finns någonting levande. Den kontrasten är det här museets själ. Det är så fint.

PE: Då bottnar den brutalistiska kontrasten i något fundamentalt för museet. Det finns en mening i den kontrasten.

JF: Det är ett överdåd här. Det är sprängfyllt av form och färg.

PE: Men bakgrunden är den stränga modernismen. Allting hänger på armeringsjärn här, i en betongkub. Opersonligt och kallt, på det hängs någonting annat. I kontrast. Blir en meningsfull helhet.

JF: Verkligen. Modernismen innehöll ju de här polerna. Men betraktar man det alltför förenklat så missar man den poängen. Det finns värme i modernismen och även i brutalismen, som i det här sammanhanget blir väldigt tydlig.

Skissernas museum, Svenska salen

Foto: Emma Krantz

TH: Vi står i det som kallas Professorsstaden, stora villor från sekelskiftet bakom oss här. Och här ser vi tydligt den här ensemblen av byggander som är Skissernas museum. Ursprungligen började det med ett lärarinneseminarium på 1870-talet som 1890 fick sin gymnastiksal. Vi ser den här som en sen artonhundratalsbyggnad, ganska sträng, med ursprungligen fem stora fönster som gav ljus till gymnastiksalen. 1921 flyttade seminariet. Dessa två byggnader, seminariet och gymnastiksalen, var de byggnader som museet flyttade in i 1930. Med åren växte museet och på 1950-talet lades en brutalistiska betongbyggnad till som vi ser där borta till höger. Arkitekt är Hans Westman, som gör en radikal arkitektur. En brädformsatt betongmur utan några som helst hål i. Men med plats för att sätta upp vissa konstnärliga reliefer. Och en liten entrékub bortanför den. En betonglåda, ganska så brutal, ganska så radikal, lades till de två övriga byggnaderna.

Westmans fasad spelar förvånansvärt väl med med 1800-talets byggnader. Det är en fråga om kulör. Betongen spelar väl med den cementslamning som finns på de övriga byggnaderna. Och vi kan också se att Westmans höga betongskiva också spelar med gaveln på seminariebyggnaden. De kommer att omrama gymnastiksalen. Det fungerar ganska bra ihop, faktiskt.

Vi ser också här 1980-talets tillägg, på andra sidan av seminariebyggnaden. En mindre tillbyggnad för utställningsändamål som gjordes av Koistinen arkitekter i Lund ihop med skulptören Sivert Lindblom. Och man brukar säga att det är Lindblom som formgav fasaden ut mot gatan. Vi ser den också som en ganska bestämd kropp, i slammat tegel. Ett stort fönsterhål mitt i och – på åttiotalsmanér – några inlagda keramiska plattor som ger en slags vibration i ytan. Vi ser också de för Sivert Lindblom typiska självporträtten som han, kanske lite pretentiöst, sätter på byggnaden.

JF: Den fasaden, det märks ju – om man får vara lite schablonmässig – att det är en konstnär som gestaltat den. Den är genomförd, från topp till botten. Med en konstnärlig idé.

TH: Och den har ordning, och den har delgestalter. På ett helt annat sätt än den aktuella tillbyggnaden, till exempel.

PE: Man skulle kunna säga att båda dessa tillbyggnader kontrasterar. På lite olika sätt. Westman kontrasterar väldigt starkt. Extremt starkt. Det finns en tydlighet i det. Jag skulle vilja säga att den postmodernistiska fasaden gör både och. Både kontrast och kontext. Det är en kontrast, det är ett modernt inslag med former som inte finns i det övriga. Med en stark personlighet. Men den plockar även upp saker och ting. Den plockar upp material, den plockar upp kulör, den plockar upp – i någon mån – fönstersättning. Det är vad jag kallar en mångfacetterad kontextualitet. Som kan ge en komplex arkitektur i dialog.

Skissernas museum

Foto: Google

PE: Vi ser här de moderna tilläggen till mu-seet: delen från 1950-talet av Hans Westman, delen från 1990-talet av Johan Celsing och den nu aktuella tillbyggnaden – från 2010-talet – av Elding Oscarson. De bildar ett fondmotiv i par-ken, en komposition, som vi skall tala lite om.
Johan – med fotografens öga – vad ser du?

JF: Med fotografens öga ser jag det jag oftast vill se, jag ser kontexten. I vilket sammanhang den här byggnaden – eller komplexet av bygg-nader – befinner sig.
Såhär lite på avstånd tycker jag det nya tillägget är ganska trevligt. Det befinner sig i olika volymer, som trappar upp saker och ting. Det ser inbjudande ut.

PE: Det underordnar sig något?

JF: Ja det gör det. Och man uppfattar att det är en ingång som man kommer till.
Fasaden på tillägget är i oerhört tydsty-piskt corténstål, det här rostbruna stålet. Som nu har blivit populärt och kanske lite förutsägbart och ofta utnyttjat. Även fönster-sättningen är tidstypisk, som vi säkert kom-mer att diskutera. Den bygger inte på några regler, ingen symmetri. Utan den är tänkt att vara lite fri, åtminstone jämfört med de äldre byggnaderna här runtomkring, där allt bygger på regler och system. Jag kan tycka att det förhållningssättet inte nödvändigtvis ger den effekt som man önskar sig – att det skall kännas fritt – utan att jag upplever mer att det känns som att det inte finns någon struktur att förhålla sig till. Att det blir spretigt sna-rare än intressant, i mina ögon.

PE: Om man skall prata om förhållningssätt, kan jag i det du beskriver se en feghet, att man inte tar ställning. Man har inget system och man vågar inte säga något. Finns det någon mening med denhär fönstersättningen? Jag söker någonting och finner ingen mening med det jag ser.

Och jag tycker att corténstålet – som Johan antyder – är ett material som har blivit en schablon. Någonting man bör akta sig lite för att använda.

JF: Kontextuellt skulle man kunna göra en pa-rallell med att betongen i de här modernistiska tilläggen också är ett rått bruksmaterial, som man ju ändå får kalla även corténstålet. Det är ju sånt man kantar gräsmattor med egent-ligen. På så sätt kommunicerar stålet med det befintliga.

PE: Enkelhet i materialet, ja.

JF: Ja, ett lågt material.

TH: Jag tycker det är intressant med frågan om tegel och cortén. Om vi ser på den hör platsen så ligger det många byggnader runtomkring från olika tider: vi har universitetsbyggnaden från 1907 i rött tegel, vi har Klas Anselms instution för litteratur i rött tegel, vi har Biskopshuset här, också det i rött tegel. Det finns en färgskala på platsen som är det röda. Och där tycker jag att corténens brunhet ändå håller ihop platsen rätt bra.

PE: Är det en mångfacetterad kontextualitet?

TH: Om vi tittar på anläggningens historia så är det en bestämd följd av mycket tydliga klossar som läggs till varandra. Det gäller både 1800-talsdelarna och de senare delarna fram till Celsings del som också är en kloss, i betong. Dom hoppar lite i förhållande till varandra. Men i det senaste tillägget är det en ny sorts hoppande som kommer fram. Det är två klossar som läggs till, med de hoppande fönstren. Kanske är det – som Johan säger – en sorts frihet eller informalitet. Men den känns lite onödig faktiskt, tycker jag.

Skissernas museum, från museiparken
Foto: Peo Olsson

PE: Jag måste säga att jag är osäker på vad detta entrérum är till för.

TH: Är det en dröm om ett ateljérum på något vis, hos arkitekten? Då får man säga att som ateljé är det högt i tak och med ett betonggolv. Men ljuset. Då kommer vi in på frågan om fönstersättningen, och alla de – hur många är de, ett, två, tre, fyra, fem.... – fjorton fönster i detta rum.

JF: I samtliga väderstreck.

TH: I samtliga fyra väderstreck. Vad ger det för ljus? Idag, i slutet av april. Det ger ett ganska flackt och ointressant ljus.

JF: En mardröm för en fotograf.

TH: Och ingen ro alls, i det här rummet. Och det är fönstersättningen, den trendiga fönstersättningen som skapar denna oro. Det hade varit skönt om en vägg hade fått slippa de hopande fönstren.

PE: Det hade varit en intressant, men en kontrast. I dethär systemet. Det oklara systemet hade fått en stark kontrast.

TH: Det är ett stort rum, det är mycket luft i det här rummet. Men det har till synes ingen användning än att exponera en och annan katalog. Så vitt vi kan se.

PE: Jag kände att jag inte förstod vad rummet är till för. Det ligger i otydligheten i arkitekturen som vi pratar om. Hade det funnits en tydlighet hade jag kunnat komma på själv vad jag skulle fylla rummet med. Men jag får ingen hjälp med det riktigt.

JF: Höjden på rummet är inte motiverat utifrån någonting i det. Det är inte en utställningssal. Det är ett stilistiskt gerpp, att bygga den här höjden.

PE: När vi stod i parken tyckte vi att det var välkomponerat gentemot de äldre byggnaderna. Med höjderna på kuberna, där fungerar det. Men det är en fasad, en kanske snarare en renderingspunkt i dagens produktionssystem.

JF: Materialen härinne försträrker också det flacka. Det är björkplywood och sedan limträbalkar i liknande ljus kulör. Och ett golv som är lite varmgrått. Allt går i en väldigt mild och mjuk färgskala. Svagt beige. Men tanke på att ljuset är så odefinierat hade det möjligtvis kunnat bli intressantare om man hade använt mer kontrastrika material. Då hade man på det sättet kunnat skapa dynamik i rummet, men nu blir det bara oerhört flackt.

PE: Samma språk i ljuset och i materialen. Och det är samma oklara språk.

TH: Och i restaurangen är det samma språk som i vestibulen. Det finns faktiskt ingen skillnad i arkitekturen, i varken fönstersättning, material, tak eller i golv. Det är exakt samma språk. Det är bara lägre i tak, lite mindre rymd i restaurangen. Det känns som en missad möjlighet att inte ge restaurangen en mer inbjudande eller ombonad – eller åtminstone annan – karaktär. Det ger restaurangen en onödig känsla av enkel kantin. Mycket av minimalistisk restaurangarkitektur är ju detta – den enkla kanten är modell – men det hade kanske varit trevligt att se någonting annat här.

Vi står i öppningen och ser bort mot en av de krökta väggarna finns i de annars mer kubiska formerna. Krökningen är inte så markant, det är knappt att vi ser den. Här skulle säkert även Pär kräva en större tydlighet. Kröker man så får man kröka ordentligt!

JF: Det står i Bibeln.

PE: Rummen har samma karaktär, som du säger. Och den bottnar inte i någon av funktionerna. En arkitektur som är sig själv nog.

Skissernas museum, entré och restaurang
Foto: Peo Olsson

TH: Detta är en gård som tidigare fanns mellan den gamla gymnastiksalen till vänster och Celsings tillbyggnad till höger. Det var ett ljust rum under bar himmel. En del skulpturer stod här och det var ganska fint. Men det var ju kallt och blåsigt. Nu har man byggt in det med ett tak. Man har valt ett tak som är speglande. För vår blick rusar då rummet upp blir väldigt högt, i och med att det dubblas i speglingen. Men det är begränsat med fönster högt upp, vilket ger en något dunkel karaktär åt rummet. Lite förvånande att en ljusgård nästan blir mörkare än intilliggande rum.

JF: Får jag bara komma in som fotograf, igen? Då konstaterar jag att ljuset är obestämt i det här rummet. De stora fönsterpartierna är mot norr och det är ju det ateljéljus som man alltid uppskattar, ett vackert mjukt ljus. Men så sitter det en smal spalt mot söder, som skickar in ett stenhårt ljus, bara som en tunn strimma en ljus vårdag som denna. Ljuset bråkar väldigt mycket i det här rummet. Och det är synd.

PE: Otydligt. Spalten mot söder är inte tillräckligt stor. Vad är meningen med den? Där finns inte någon tydlighet. Och den idag delvis avskärmade glaspartiet mot norr ställer vi oss också något frågande inför. Man ställer sig frågande inför dethär rummets arkitektur.

JF: Som fotograf talar man om ljusets riktning. Man önskar i en bild känna att ljuset kommer någonstans ifrån. Det skapar djupverkan. Men här kommer ljuset dels från två håll, och är dessutom så artskilda. Det ena är stenhårt och det andra är mjukt, just en dag som denna. Det blir ett knepigt förhållande som gör att det blir svårt att orientera sig rumsligt.

PE: Allt det som vi talar om nu är arkitekturen här. Det är någon som har bestämt detta. Hur det skall vara i alla de här aspekterna. Hur stora fönstrena skall vara och var de skall sitta, hur allt skall anordnas. Det är ingen

slump utan det är någon som har skapat denna känsla i rummet.

TH: Man sätter in ett tak i ett rum. Då skall det taket bäras på något sätt. Det bästa är om man kan bära det på kringliggande byggnader, men det har man inte gjort här utan har fått sätta stolpar som bär upp taket. Det kan bli väldigt vackert. Pelare som bär upp ett svävande tak. Men här har vi fyra stycken I-profiler i stål som står nästan klistrade mot väggen. Står inte särskilt vackert mot den gamla seminariebyggnaden med sina fönster. Här skulle man nog vilja ha en annan bärning av ett tak som skall vara lätt. Vi förstår att det skall vara lätt eftersom det är frikopplat runtom. Det är paraplytanken: en eller flera pinnar som bär ett lätt tak. Men de här pinnarna är rätt så torftiga som bärare av det lätta taket, får man nog säga.

Jag skulle inte tveka att flytta in pelarna något in i rummet och även ge dem en form, som är någonting annat än I-profilen. Dom är viktiga i rummet och hade behövt gestaltas.

PE: Jag tycker också det är viktigt hur pelarna möter taket. Nu försvinner de upp i en oklar bärning. Man känner inte att de bär taket.

TH: Den klassiska arkitekturen brukade kunna hantera de här frågorna, hur det som bär, bär upp det som bärs. Hur det kan bli effektivt och elegant och kraftfullt på olika sätt. Hur övergången mellan det bärande och det burna gestaltas i den klassiska arkitekturen.

PE: Men det finns också i modernismen. Där kan också sådant vara tydligt. När det skall vara ärligt och osentimentalt. Bärande och buret finns tydligt redovisat även där.

Skissernas museum, Birgit Rausing's sal

Foto: Emma Krantz (ovan)

Peo Olsson (höger)

PE: Om vi väljer ut en aspekt av den aktuella tillbyggnaden av Skissernas museum att exemplifiera med, vad blir det?

JF: Jag vill sammanfatta med att det är en oerhört svag hantering av ljuset. Man kan föreställa sig att det här milda – eller snarare odefinierade – ljus som finns här i de nya rummen kanske blir något bättre en mulen dag. Då kanske det blir kongenialt med fönstersättningen, att det blir som en mjuk dimma härinne. Men som idag i något starkare solljus skapar det en dålig defintion av rummen och svaga riktningar.

Det är halva upplevelsen när det gäller ett museum: att man kommer in genom en öppning, där öppnar sig ett rum som är fullt med vilka föremål det än må vara! Det är då man blir inspirerad av ett museum, det är då det är så fantastisk. Ljuset är det som jag stör mig på. Det stödjer inte min upplevelse.

Vet ni vad ordet museum kommer ifrån? En plats för musorna. Dit man skall gå för att bli inspirerad, upplyft. Man skall vilja göra konst själv! Det skall ett museum vara.

TH: Jag måste komma in på det här med komposition. Och en osäkerhet i vissa grundval som gäller kompositionen av den här nya byggnaden. Den består av två kuber, kan man säga. Det är det första intrycket. Och de har kanske funnit sin storlek någorlunda. Men sedan visar det sig att kuberna är svagt krökta i ett par av väggarna. Det är gjort på ett så svagt sätt att man knappt märker det och inte heller upplever en effekt i rummet av dessa

En osäkerhet i volymkompositionen tycker jag är det ena draget. Det andra är en osäkerhet i fasadkompositionen och den har vi berört. Vi har talat om att en komposition har ett slags strukturellt element – en ordning, Utifrån den ordningen spelar gestalter ett spel, ett drama utspelar sig. Fasaden kan då vara ett spännande drama mellan olika delar. Här är det ett godtyckligt och utkastat spel av

fönster som inte skapar någon relation till volymerna på ett bra sätt. Och inte skapar någon relation till rummen innanför.

PE: För mig är detta ett intressant exempel på arkitekturens uttrycksmedel. När man bygger ett hus, varje gång man skruvar in en skruv, väljer en platta eller plockar ut en träbit, så uttrycker man sig. Och man kan uttrycka sig på en mängd olika sätt när man gör detta. Detta kan man fundera över i den här byggnaden, om man har tagit vara på det. Alla de uttrycksmedel man har när man bygger, varje gång man sätter ett fönster exempelvis. Så att det blir intressant.

Jag kan se det alltför ofta i samtida arkitektur, att arkitekter helt enkelt är lata jävlar. Exemplevis i hur man sätter ett fönster, i olika byggnaders detaljer. Man avstår – av någon outgrundlig anledning – från arkitekturens uttrycksmedel. Man vågar inte göra en ordentligt fasad med struktur, man väljer samma material och uttryckssätt i båda rummen. Här är erfarna och medvetna arkitekter i arbete, men de använder arkitekturens uttrycksmedel så att arbetet framstår som omedvetet. Och Johan har graverande synpunkter när det gäller ljus. Det är väldigt viktigt med ljus i arkitekturen. Och detta skapar du själv som arkitekt. Du är inte offer för några omständigheter, du bestämmer allt detta själv. Jag ser ett avstånd i detta, ett avstående av arkitekturens uttrycksmedel. ■

Detta samtal kring och i Skissernas museum kommer i utförligare form att bli det första programmet för *KRITIK Podd*. Snart på en digital plattform nära dig.

Skissernas museum
fasad mot Finngatan, entrérum
Foto: Peo Olsson